

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 26ης Ιανουαρίου 2010*

Στην υπόθεση C-118/08,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Tribunal Supremo (Ισπανία) με απόφαση της 1ης Φεβρουαρίου 2008, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 18 Μαρτίου 2008, στο πλαίσιο της δίκης

Transportes Urbanos y Servicios Generales SAL

κατά

Administración del Estado,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Β. Σκουρή, Πρόεδρο, Α. Tizzano (εισηγητή), J. N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, J.-C. Bonichot, R. Silva de Lapuerta και C. Toader, προέδρους τμήματος, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Schieman, T. von Danwitz, A. Arabadjiev και J.-J. Kasel, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

γενικός εισαγγελέας: M. Poiares Maduro
γραμματέας: M. Ferreira, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 22ας Απριλίου 2009,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Transportes Urbanos y Servicios Generales SAL, εκπροσωπούμενη από τον C. Esquerrá Andreu, abogado,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. López-Medel Báscones,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους R. Vidal Puig και M. Afonso,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 9ης Ιουλίου 2009,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- ¹ Η υπό κρίση αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των αρχών της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας σε σχέση με τους κανόνες της ισπανικής έννομης τάξεως που διέπουν τις αγωγές αποζημιώσεως εξ αστικής ευθύνης του Δημοσίου λόγω παραβιάσεως του δικαίου της Ένωσης.
- ² Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο της ένδικης διαφοράς μεταξύ της Transportes Urbanos y Servicios Generales SAL (στο εξής: Transportes Urbanos) και της Administración del Estado σχετικά με την απόρριψη της αγωγής αποζημιώσεως που άσκησε η εν λόγω εταιρία κατά του Ισπανικού Δημοσίου λόγω παραβιάσεως του δικαίου της Ένωσης.

Το νομικό πλαίσιο

Η έκτη οδηγία

- ³ Η έκτη οδηγία 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1977, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τους φόρους κύκλου εργασιών — Κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας: ομοιόμορφη φορολογική βάση (ΕΕ ειδ. έκδ. 09/001, σ. 49), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 95/7/ΕΚ του Συμβουλίου, της

10ης Απριλίου 1995 (ΕΕ L 102, σ. 18, στο εξής: έκτη οδηγία) ορίζει στο άρθρο της 17, παράγραφοι 2 και 5, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 28στ, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας:

«2. Κατά το μέτρο που τα αγαθά ή οι υπηρεσίες χρησιμοποιούνται για την πραγματοποίηση των φορολογουμένων πράξεων του, ο υποκείμενος στον φόρο δικαιούται να εκπίπτει από τον φόρο, για τον οποίον είναι υπόχρεος:

- α) τον οφειλόμενο ή καταβληθέντα στο εσωτερικό της χώρας φόρο προστιθέμενης αξίας για τα αγαθά που του παραδόθηκαν ή πρόκειται να του παραδοθούν και για τις υπηρεσίες που του παρασχέθηκαν ή πρόκειται να του παρασχεθούν από άλλον υποκείμενο στον φόρο
- β) τον οφειλόμενο ή καταβληθέντα φόρο προστιθέμενης αξίας για τα εισαχθέντα στο εσωτερικό της χώρας αγαθά
- γ) το φόρο προστιθέμενης αξίας που οφείλεται σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 7, στοιχείο α', το άρθρο 6, παράγραφος 3, και το άρθρο 28α, παράγραφος 6

[...]

5. Όσον αφορά τα αγαθά και τις υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται από υποκείμενον στον φόρο για την ταυτόχρονη πραγματοποίηση τόσο πράξεων αναφερομένων στις παραγράφους 2 και 3, οι οποίες παρέχουν δικαίωμα προς έκπτωση όσο και πράξεων, οι οποίες δεν παρέχουν δικαίωμα προς έκπτωση, η έκπτωση γίνεται μόνο για το μέρος του [ΦΠΑ], το οποίο αναλογεί στο ποσό που αντιστοιχεί στις πράξεις της πρώτης κατηγορίας.

Η αναλογία αυτή καθορίζεται για όλες τις πράξεις που πραγματοποιεί ο υποκείμενος στον φόρο κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 19.

[...]»

- ⁴ Το άρθρο 19 της έκτης οδηγίας ορίζει τα κριτήρια υπολογισμού της αναλογίας της εκπτώσεως του άρθρου 17, παράγραφος 5, πρώτο εδάφιο, αυτής.

Το εθνικό δίκαιο

- ⁵ Το άρθρο 163 του ισπανικού Συντάγματος (στο εξής: Σύνταγμα) ορίζει:

«Όταν δικαστήριο κρίνει, κατά τη διάρκεια δίκης, ότι κανόνας με τυπική ισχύ νόμου, εφαρμοστέος στη συγκεκριμένη υπόθεση, από το κύρος του οποίου εξαρτάται η κρίση του δικαστηρίου, ενδέχεται να αντιβαίνει προς το Σύνταγμα, υποβάλλει το ζήτημα στην κρίση του Tribunal Constitucional (Συνταγματικού Δικαστηρίου), στις περιπτώσεις, κατά τον τύπο και με τα αποτελέσματα που προβλέπονται στον νόμο, τα οποία, πάντως, δεν έχουν σε καμία περίπτωση ανασταλτικό χαρακτήρα.»

- ⁶ Ο νόμος 37/1992, της 28ης Δεκεμβρίου 1992, περί φόρου προστιθεμένης αξίας (BOE αριθ. 312, της 29ης Δεκεμβρίου 1992, σ. 44247, όπως τροποποιήθηκε από τον νόμο 66/1997, της 31ης Δεκεμβρίου 1997, BOE αριθ. 313, της 31ης Δεκεμβρίου 1997, σ. 38517, στο εξής: νόμος 37/1992), περιορίζει το δικαίωμα εκπτώσεως του φόρου προστιθεμένης αξίας (στο εξής: ΦΠΑ) των φορολογουμένων που λαμβάνουν επιδοτήσεις για τη χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων τους. Οι εν λόγω περιορισμοί τέθηκαν σε ισχύ από το φορολογικό έτος 1998.

- 7 Ο νόμος 37/1992 προβλέπει επίσης ότι οι φορολογούμενοι υποχρεούνται να υποβάλλουν περιοδικές φορολογικές δηλώσεις, στις οποίες υπολογίζουν τα ποσά ΦΠΑ που οφείλουν (στο εξής: αυτοεκκαθαρίσεις).
- 8 Κατά τον γενικό φορολογικό νόμο 58/2003, της 17ης Δεκεμβρίου 2003 (BOE αριθ. 303, της 18ης Δεκεμβρίου 2003, σ. 44987), οι φορολογούμενοι έχουν δικαίωμα να ζητήσουν τη διόρθωση των αυτοεκκαθαρίσεων τους και, ενδεχομένως, να απαιτήσουν την επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών. Κατά τα άρθρα 66 και 67 του εν λόγω νόμου, η προθεσμία παραγραφής του εν λόγω δικαιώματος ανέρχεται σε 4 έτη, αρχίζει ουσιαστικά από την επομένη της ημέρας κατά την οποία καταβλήθηκε το οφειλόμενο ποσό ή της ημέρας παρελεύσεως της προθεσμίας υποβολής των αυτοεκκαθαρίσεων σε περίπτωση κατά την οποία η καταβολή των οφειλόμενων ποσών έλαβε χώρα εντός της προθεσμίας αυτής.

Η διαφορά της κύριας δίκης

- 9 Με την απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2005, C-204/03, Επιτροπή κατά Ισπανίας (Συλλογή 2005, σ. I-8389), το Δικαστήριο έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι οι περιορισμοί της δυνατότητας εκπτώσεως του ΦΠΑ που προβλέπει ο νόμος 37/1992 δεν είναι συμβατοί με τα άρθρα 17, παράγραφοι 2 και 5, καθώς και 19 της έκτης οδηγίας.
- 10 Η Transportes Urbanos, που προέβη σε αυτοεκκαθαρίσεις φόρου για τα φορολογικά έτη 1999 και 2000 κατά τον νόμο 37/1992, δεν επικαλέστηκε το δικαίωμά της να ζητήσει, κατ' εφαρμογήν του γενικού φορολογικού νόμου 58/2003, διόρθωση των εν λόγω αυτοεκκαθαρίσεων. Πράγματι το οικείο δικαίωμα είχε παραγραφεί την ημέρα κατά την οποία το Δικαστήριο εξέδωσε την προαναφερθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Ισπανίας.
- 11 Η Transportes Urbanos υπέβαλε ακολούθως ενώπιον του Υπουργικού Συμβουλίου αίτηση αναγνώρισεως της ευθύνης του Ισπανικού Δημοσίου. Στο πλαίσιο της εν λόγω αιτήσεως ισχυρίστηκε ότι υπέστη ζημία ύψους 1 228 366,39 ευρώ, λόγω της παραβιάσεως της έκτης οδηγίας από τον Ισπανό νομοθέτη, την οποία διαπίστωσε

το Δικαστήριο στην προαναφερθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Ισπανίας. Το ποσό αυτό αντιστοιχεί στην καταβολή αχρεωστήτως εισπραχθέντος ΦΠΑ από τις ισπανικές φορολογικές αρχές κατά τη διάρκεια των προαναφερθέντων φορολογικών ετών, όπως και στην επιστροφή φόρου την οποία θα μπορούσε να ζητήσει για τα παραπάνω φορολογικά έτη.

- 12 Με απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2007, το Υπουργικό Συμβούλιο απέρριψε το αίτημα της Transportes Urbanos, με την αιτιολογία ότι η παράλειψή της να ζητήσει διόρθωση των επίμαχων αυτοεκκαθαρίσεων εντός της σχετικώς προβλεπόμενης προθεσμίας διέρρηξε τον άμεσο αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ της παραβίασεως του δικαίου της Ένωσης που προσάπτεται στο Ισπανικό Δημόσιο και της ζημίας που η εταιρία αυτή ισχυρίζεται ότι υπέστη.
- 13 Η εν λόγω απορριπτική απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου στηρίζεται μεταξύ άλλων σε δύο αποφάσεις του Tribunal Supremo, της 29ης Ιανουαρίου 2004 και της 24ης Μαΐου 2005 (στο εξής: επίμαχη νομολογία), κατά τις οποίες οι αγωγές αποζημιώσεως λόγω ευθύνης του κράτους από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης υπόκεινται στον κανόνα της προηγούμενης εξαντλήσεως των μέσων παροχής έννομης προστασίας, διοικητικών και δικαστικών, τα οποία είναι δυνατό να στραφούν κατά της βλαπτικής διοικητικής πράξεως που εκδόθηκε κατ' εφαρμογήν εθνικού νόμου αντίθετου προς το δίκαιο αυτό.
- 14 Στις 6 Ιουνίου 2007, η Transportes Urbanos άσκησε προσφυγή κατά της εν λόγω απορριπτικής αποφάσεως του Υπουργικού Συμβουλίου ενώπιον του Tribunal Supremo.

Η απόφαση περί παραπομπής και το προδικαστικό ερώτημα

- 15 Στην απόφαση περί παραπομπής, το Tribunal Supremo υπενθυμίζει ότι, κατά την επίμαχη νομολογία, η άσκηση αγωγής αποζημιώσεως κατά του Δημοσίου που θεμελιώνεται στην αντισυνταγματικότητα νόμου δεν υπόκειται, σε αντίθεση προς την αγωγή που θεμελιώνεται στην ασυμβατότητα του ίδιου νόμου προς το δίκαιο της

Ένωσης, σε καμία προϋπόθεση προηγούμενης εξαντλήσεως των μέσων παροχής έννομης προστασίας κατά της βλαπτικής διοικητικής πράξεως που στηρίζεται στον νόμο αυτόν.

- 16 Η ratio της διαφορετικής μεταχειρίσεως των δύο αυτών αγωγών έγκειται στις διαφορές που εμφανίζουν τα μέσα παροχής έννομης προστασίας που είναι δυνατό να στραφούν κατά διοικητικής πράξεως, αναλόγως του αν τα μέσα αυτά βασίζονται στην ασυμβατότητά της προς το κοινοτικό δίκαιο ή στην παραβίαση του Συντάγματος από τον εθνικό νόμο σε εκτέλεση του οποίου εκδόθηκε η εν λόγω πράξη.
- 17 Ειδικότερα, κατά την επίμαχη νομολογία, εφόσον εθνικός νόμος τεκμαίρεται σύμφωνος με το Σύνταγμα, οι διοικητικές πράξεις που εκδίδονται βάσει του νόμου αυτού απολαύουν επίσης τεκμηρίου νομιμότητας. Επομένως, ούτε οι διοικητικές αρχές ούτε τα δικαστήρια μπορούν να ακυρώσουν τις εν λόγω πράξεις χωρίς να έχει κηρυχθεί άκυρος ο νόμος λόγω αντιθέσεως προς το Σύνταγμα με απόφαση του Tribunal Constitucional, κατόπιν ευδοκιμήσεως συνταγματικής προσφυγής ασκηθείσας δυνάμει του άρθρου 163 του Συντάγματος, η πρωτοβουλία ασκήσεως της οποίας ανήκει στο δικαστήριο που επιλήφθηκε της διαφοράς.
- 18 Υπ' αυτές τις συνθήκες, αν η προηγούμενη εξάντληση των διοικητικών και δικαστικών μέσων παροχής έννομης προστασίας κατά της δυσμενούς διοικητικής πράξεως αποτελούσε προϋπόθεση της ασκήσεως αγωγής αποζημιώσεως λόγω παραβιάσεως του Συντάγματος, τούτο θα σήμαινε ότι οι ενδιαφερόμενοι είναι υποχρεωμένοι να προσβάλλουν τη διοικητική πράξη που εκδόθηκε κατ' εφαρμογήν του φερόμενου ως αντισυνταγματικού νόμου, πρώτον, δια της διοικητικής οδού, και, δεύτερον, ενώπιον των δικαστηρίων, όπως επίσης και εξαντλώντας όλους τους βαθμούς δικαιοδοσίας, έως ότου κάποιο από τα επιληφθέντα δικαστήρια να αποφασίσει τελικά να θέσει το ζήτημα της αντισυνταγματικότητας του νόμου ενώπιον του Tribunal Constitucional. Τέτοια κατάσταση θα ήταν δυσανάλογα επαχθής και θα είχε απαράδεκτες συνέπειες.
- 19 Αντιθέτως, όταν οι αρμόδιες διοικητικές και δικαστικές αρχές κρίνουν ότι διοικητική πράξη εκδόθηκε κατ' εφαρμογήν νόμου που αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης, υποχρεούνται, κατά την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, να μην εφαρμόσουν τον νόμο αυτόν όπως επίσης και τις εκδοθείσες βάσει αυτού διοικητικές πράξεις. Συνεπώς,

είναι δυνατό να ζητηθεί ευθέως από τις εν λόγω αρχές η ακύρωση της δυσμενούς διοικητικής πράξεως και η ολική αποκατάσταση της ζημίας.

- 20 Εξάλλου, σύμφωνα με την επίμαχη νομολογία, η παραβίαση του δικαίου της Ένωσης που είναι δυνατό να στοιχειοθετήσει ευθύνη του κράτους πρέπει να αποδεικνύεται με προδικαστική απόφαση του Δικαστηρίου. Συνεπώς, τα αποτελέσματα αποφάσεως του τελευταίου, η οποία εκδόθηκε δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ δεν είναι παρόμοια με τα αποτελέσματα αποφάσεως του Tribunal Constitucional που κηρύσσει αντισυνταγματικό ένα νόμο, δεδομένου ότι μόνον η απόφαση του τελευταίου επιφέρει την αναδρομική ακύρωση του νόμου.
- 21 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Tribunal Supremo αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Είναι αντίθετη προς τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας η εφαρμογή διαφορετικής νομολογίας, την οποία διατύπωσε το Tribunal Supremo του Βασιλείου της Ισπανίας [στην επίμαχη νομολογία], στις περιπτώσεις των αγωγών αποζημιώσεως λόγω ευθύνης του κράτους από την άσκηση της νομοθετικής του εξουσίας, οι οποίες στηρίζονται σε διοικητικές πράξεις, αναλόγως του αν οι πράξεις αυτές εκδόθηκαν κατ' εφαρμογήν νόμου που έχει κριθεί αντισυνταγματικός ή διατάξεως που έχει κριθεί αντίθετη προς το δίκαιο [της Ένωσης];»

Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

- 22 Κατά την Ισπανική Κυβέρνηση, το Δικαστήριο είναι αναρμόδιο να αποφανθεί κατά πόσο δικαστικές αποφάσεις όπως οι αποφάσεις της επίμαχης νομολογίας είναι σύμφωνες με το δίκαιο της Ένωσης, δεδομένου ότι είναι δυνατό το ίδιο το Tribunal Supremo να τη μεταβάλει εφόσον κρίνει ότι δεν είναι συμβατή με το δίκαιο αυτό.

- 23 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι, καίτοι το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να αποφαινεται, στο πλαίσιο προδικαστικής παραπομπής, επί της συμβατότητας διατάξεων του εθνικού δικαίου με τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, έχει κρίνει επανειλημμένως ότι είναι αρμόδιο να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο όλα τα σχετικά με το δίκαιο αυτό ερμηνευτικά στοιχεία που θα επιτρέψουν στο εν λόγω δικαστήριο να εκτιμήσει τη συμβατότητα αυτή προκειμένου να εκδώσει απόφαση την υπόθεση της οποίας έχει επιληφθεί (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 15ης Δεκεμβρίου 1993, C-292/92, Hünermund κ.λπ., Συλλογή 1993, σ. I-6787, σκέψη 8, και της 31ης Ιανουαρίου 2008, C-380/05, Centro Europa 7, Συλλογή 2008, σ. I-349, σκέψη 50).
- 24 Για τον λόγο αυτόν, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 13 των προτάσεών του, η νομοθετική, κανονιστική ή νομολογιακή προέλευση των κανόνων του εθνικού δικαίου, ως προς τη συμβατότητα των οποίων με το δίκαιο της Ένωσης πρέπει να αποφανθεί το αιτούν δικαστήριο υπό το πρίσμα των ερμηνευτικών στοιχείων που του έχει παράσχει το Δικαστήριο, ουδόλως επηρεάζει την αρμοδιότητα αυτού να εκδώσει απόφαση επί της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως.
- 25 Άλλωστε, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, όπως η συνεργασία αυτή προβλέπεται από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, τα οποία έχουν επιληφθεί της διαφοράς και πρέπει να αναλάβουν την ευθύνη της δικαστικής αποφάσεως που πρόκειται να εκδοθεί, έργο των εθνικών δικαστηρίων είναι να εκτιμήσουν, με γνώμονα τις ιδιαιτερότητες κάθε υποθέσεως, τόσο την ανάγκη εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως για να μπορέσουν να εκδώσουν την απόφασή τους όσο και τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που θέτουν στο Δικαστήριο. Κατά συνέπεια, εφόσον τα ερωτήματα που τέθηκαν αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο κατ' αρχήν οφείλει να αποφανθεί (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 13ης Μαρτίου 2001, C-379/98, PreussenElektra, Συλλογή 2001, σ. I-2099, σκέψη 38 της 22ας Μαΐου 2003, C-18/01, Korhonen κ.λπ., Συλλογή 2003, σ. I-5321, σκέψη 19, και της 23ης Απριλίου 2009, C-261/07 και C-299/07, VTB-VAB και Galatea, Συλλογή 2009, σ. I-2949 σκέψη 32).
- 26 Εν προκειμένω, το Δικαστήριο δεν καλείται να ερμηνεύσει το εθνικό δίκαιο ή απόφαση εθνικού δικαστηρίου, αλλά να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο ερμηνευτικά στοιχεία σχετικά με τις αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας, προκειμένου να μπορέσει αυτό να εκτιμήσει, αν, δυνάμει του δικαίου της Ένωσης, είναι υποχρεωμένο να μην εφαρμόσει τους εθνικούς κανόνες σχετικά με τις αγωγές αποζημιώσεως κατά

του Δημοσίου λόγω παραβίασεως του εν λόγω δικαίου από εθνικό νόμο (βλ., σχετικώς, απόφαση της 18ης Ιουλίου 2007, C-119/05, Lucchini, Συλλογή 2007, σ. I-6199, σκέψη 46).

- ²⁷ Συνεπώς, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί της υπό κρίση αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως.

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- ²⁸ Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης διάταξη κράτους μέλους κατά την οποία η άσκηση αγωγών αποζημιώσεως κατά του Δημοσίου λόγω παραβίασεως του εν λόγω δικαίου από εθνικό νόμο υπόκεινται στην προϋπόθεση ότι ο ενδιαφερόμενος έχει εξαντλήσει προηγουμένως τα μέσα παροχής έννομης προστασίας κατά της βλαπτικής διοικητικής πράξεως, καίτοι η άσκηση τέτοιου είδους αγωγών δεν εξαρτάται από την προϋπόθεση αυτή όταν στηρίζονται σε παραβίαση του Συντάγματος από τον νόμο αυτόν.

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

- ²⁹ Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, η αρχή της ευθύνης του Δημοσίου για ζημιές που προκαλούνται στους ιδιώτες από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης οι οποίες του καταλογίζονται είναι σύμφυτη προς το σύστημα των Συνθηκών στις οποίες αυτή στηρίζεται (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 1991, C-6/90 και C-9/90, Francovich κ.λπ., Συλλογή 1991, σ. I-5357, σκέψη 35 της 5ης Μαρτίου 1996, C-46/93 και C-48/93, Brasserie du pêcheur και Factortame, Συλλογή 1996, σ. I-1029, σκέψη 31, καθώς και της 24ης Μαρτίου 2009, C-445/06, Danske Slagterier, Συλλογή 2009, σ. I-2119, σκέψη 19).

- 30 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι ζημιωθέντες ιδιώτες έχουν δικαίωμα αποζημιώσεως εφόσον συντρέχουν τρεις προϋποθέσεις, δηλαδή ο παραβιασθείς κανόνας δικαίου να αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες, η παράβαση του κανόνα αυτού να είναι κατάφωρη και, τέλος, να υφίσταται άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παραβάσεως της υποχρεώσεως του κράτους και της βλάβης που υπέστησαν οι ζημιωθέντες (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, προπαρατεθείσα απόφαση *Danske Slagterier*, σκέψη 20 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 31 Το Δικαστήριο είχε επίσης την ευκαιρία να διευκρινίσει ότι, με την επιφύλαξη του δικαιώματος αποζημιώσεως, το οποίο στηρίζεται απευθείας στο κοινοτικό δίκαιο, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις που προσδιορίζονται στην προηγούμενη σκέψη, το κράτος υποχρεούται να θεραπεύσει τις συνέπειες της προκληθείσας ζημίας στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου περί ευθύνης, με δεδομένο ότι οι προϋποθέσεις τις οποίες ορίζουν οι διάφορες εθνικές νομοθεσίες σχετικά με την αποκατάσταση της ζημίας δεν μπορεί να είναι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που αφορούν παρόμοιες απαιτήσεις στηριζόμενες στο εσωτερικό δίκαιο (αρχή της ισοδυναμίας) ούτε μπορούν να είναι τέτοιες ώστε να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερή την αποζημίωση (αρχή της αποτελεσματικότητας) (βλ., σχετικώς, αποφάσεις της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, C-224/01, *Köbler*, Συλλογή 2003, σ. I-10239, σκέψη 58, και της 13ης Μαρτίου 2007, C-524/04, *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation*, Συλλογή 2007, σ. I-2107, σκέψη 123).
- 32 Συνεπώς, όπως διαπίστωσε το αιτούν δικαστήριο, με βάση τις αρχές αυτές πρέπει να εξεταστεί το υποβληθέν ερώτημα.

Περί της αρχή της ισοδυναμίας

- 33 Όσον αφορά την αρχή της ισοδυναμίας υπενθυμίζεται ότι κατά πάγια νομολογία αυτή απαιτεί όλες οι διατάξεις που έχουν εφαρμογή επί προσφυγών, περιλαμβανομένων των τασσομένων προθεσμιών, να εφαρμόζονται αδιακρίτως επί των προσφυγών που στηρίζονται στην παράβαση του κοινοτικού δικαίου και σ' αυτές που στηρίζονται στην παράβαση του εσωτερικού δικαίου (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 15ης Σεπτεμβρίου 1998, C-231/96, *Edis*, Συλλογή 1998, σ. I-4951, σκέψη 36, της 1ης Δεκεμβρίου 1998, C-326/96, *Levez*, Συλλογή 1998, σ. I-7835, σκέψη 41, της 16ης Μαΐου 2000, C-78/98,

Preston κ.λπ., Συλλογή 2000, σ. I-3201, σκέψη 55, καθώς και της 19ης Σεπτεμβρίου 2006, C-392/04 και C-422/04, i-21 Germany και Arcor, Συλλογή 2006, σ. I-8559, σκέψη 62).

³⁴ Η αρχή αυτή δεν μπορεί πάντως να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι υποχρεώνει το κράτος μέλος να επεκτείνει το πλέον ευνοϊκό εσωτερικό καθεστώς στο σύνολο των ενδίκων προσφυγών που ασκούνται στον τομέα του εργατικού δικαίου (βλ. αποφάσεις Levez, προπαρατεθείσα, σκέψη 42, της 9ης Φεβρουαρίου 1999, C-343/96, Dilexport, Συλλογή 1999, σ. I-579, σκέψη 27, και της 19ης Οκτωβρίου 2009, C-63/08, Pontin, Συλλογή 2009, σ. I-10467, σκέψη 45).

³⁵ Προκειμένου να εξακριβωθεί ότι στην υπόθεση της κύριας δίκης τηρείται η αρχή της ισοδυναμίας, πρέπει να εξεταστεί αν, από την άποψη του αντικειμένου τους και των ουσιωδών χαρακτηριστικών τους, η αγωγή αποζημιώσεως που ήγειρε η Transportes Urbanos, επικαλούμενη παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, και η αγωγή αποζημιώσεως που η εταιρία αυτή θα μπορούσε να είχε ενδεχομένως εγείρει επικαλούμενη παραβίαση του Συντάγματος μπορούν να θεωρηθούν παρόμοιες (βλ., συναφώς, προπαρατεθείσα απόφαση Preston κ.λπ., σκέψη 49).

³⁶ Ειδικότερα, όσον αφορά το αντικείμενο των δύο αγωγών αποζημιώσεως που προαναφέρθηκαν στην προηγούμενη σκέψη, υπογραμμίζεται ότι έχουν ακριβώς το ίδιο αντικείμενο, ήτοι την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη ο ζημιωθείς από πράξη ή παράλειψη του Δημοσίου.

³⁷ Αναφορικά με τα ουσιώδη χαρακτηριστικά τους, υπενθυμίζεται ότι ο επίδικος κανόνας της προηγούμενης εξαντλήσεως κατά τον οποίο πρέπει να εξαντληθούν προηγουμένως τα μέσα παροχής έννομης προστασίας καθιστά διακριτές τις δύο αγωγές, δεδομένου ότι επιτάσσει ο ενάγων να έχει εξαντλήσει προηγουμένως τα μέσα παροχής έννομης προστασίας κατά της βλαπτικής διοικητικής πράξεως μόνο στην περίπτωση που η αγωγή αποζημιώσεως βασίζεται σε παραβίαση του κοινοτικού δικαίου από τον εθνικό νόμο σε εκτέλεση του οποίου εκδόθηκε η πράξη αυτή.

- 38 Τονίζεται ότι, αντιθέτως προς όσα θα μπορούσαν να συναχθούν από ορισμένες διαπιστώσεις της επίμαχης νομολογίας, οι οποίες εκτίθενται στη σκέψη 20 της παρούσας αποφάσεως, η αποκατάσταση της ζημίας που προκάλεσε η παραβίαση του δικαίου της Ένωσης από κράτος μέλος δεν υπόκειται στην προϋπόθεση ότι η παραβίαση προκύπτει από προδικαστική απόφαση που εξέδωσε το Δικαστήριο (βλ., συναφώς, προπαρατεθείσες αποφάσεις *Brasserie du pêcheur* και *Factortame*, σκέψεις 94 έως 96, της 8ης Οκτωβρίου 1996, C-178/94, C-179/94 και C-188/94 έως C-190/94, *Dillenkofer* κ.λπ., Συλλογή 1996, σ. I-4845, σκέψη 28, καθώς και *Danske Slagterier*, προπαρατεθείσα, σκέψη 37).
- 39 Εντούτοις, διαπιστώνεται ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, η *Transportes Urbanos* στήριξε ρητώς την αγωγή αποζημιώσεως της στην προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Ισπανίας, δυνάμει του άρθρου 226 ΕΚ, στην οποία το Δικαστήριο διαπίστωσε παράβαση της έκτης οδηγίας από τον νόμο 37/1992.
- 40 Εξάλλου, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η *Transportes Urbanos* ήγειρε ενώπιον του Υπουργικού Συμβουλίου την αγωγή αυτή λόγω του γεγονότος ότι οι προθεσμίες για την υποβολή αιτήσεων διορθώσεως των εκκαθαρίσεων από τους ίδιους τους φορολογουμένους για τα φορολογικά έτη 1999 και 2000 είχαν εκπνεύσει κατά την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως Επιτροπή κατά Ισπανίας.
- 41 Παρά ταύτα, όπως εκτέθηκε στις σκέψεις 12 και 13 της παρούσας αποφάσεως, η εν λόγω αγωγή απορρίφθηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο λαμβανομένου ειδικώς υπόψη του γεγονότος ότι η *Transportes Urbanos* δεν είχε ζητήσει τη διόρθωση των εκκαθαρίσεων πριν την άσκηση της εν λόγω αγωγής.
- 42 Αντιθέτως, κατά την απόφαση περί παραπομπής, καίτοι η *Transportes Urbanos* μπορούσε να στηρίξει την αγωγή της αποζημιώσεως σε απόφαση του *Tribunal Constitucional* κηρύσσουσα άκυρο τον ίδιο νόμο λόγω παραβιάσεως του Συντάγ-

ματος, η αγωγή αυτή θα μπορούσε να ευδοκιμήσει, και τούτο ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η εταιρία αυτή δεν ζήτησε τη διόρθωση των εν λόγω αυτοεκκαθαρίσεων πριν την εκπνοή των σχετικών προθεσμιών.

43 Είναι σαφές από τις προαναφερθείσες εκτιμήσεις ότι στο ειδικό πλαίσιο της κύριας δίκης, όπως αυτό περιγράφεται στην απόφαση περί παραπομπής, η μόνη διαφορά μεταξύ των δύο αγωγών που αναφέρονται στη σκέψη 35 της παρούσας αποφάσεως έγκειται στο γεγονός ότι οι παραβάσεις του δικαίου στις οποίες αυτές στηρίζονται διαπιστώνονται, στην πρώτη περίπτωση, από το Δικαστήριο με απόφαση εκδοθείσα δυνάμει του άρθρου 226 ΕΚ και, στη δεύτερη περίπτωση, με απόφαση του Tribunal Constitucional.

44 Όμως, το γεγονός αυτό καθαυτό, ελλείπει αναφοράς στην απόφαση περί παραπομπής άλλων στοιχείων από τα οποία μπορεί να συναχθεί η ύπαρξη επιπρόσθετων διαφορών μεταξύ της αγωγής αποζημιώσεως κατά του Δημοσίου που ήγειρε η Transportes Urbanos και της αγωγής που θα μπορούσε αυτή να προβάλει κατ' επίκληση παραβιάσεως του Συντάγματος, δεν αρκεί για τη θεμελίωση διακρίσεως μεταξύ των δύο αγωγών υπό το πρίσμα της αρχής της ισοδυναμίας.

45 Ούτως εχόντων των πραγμάτων πρέπει να τονιστεί ότι οι δύο προαναφερθείσες αγωγές μπορούν να θεωρηθούν ως παρόμοιες κατά την έννοια της υπομνησθείσας στην σκέψη 35 της παρούσας αποφάσεως νομολογίας.

46 Συνάγεται το συμπέρασμα ότι, υπό τις περιστάσεις που περιγράφονται στην απόφαση περί παραπομπής, αντίκειται στην αρχή της ισοδυναμίας η εφαρμογή κανόνα όπως ο επίδικος.

47 Λαμβανομένου υπόψη του ανωτέρω, παρέλκει η εξέταση του επίμαχου κανόνα της προηγούμενης εξαντλήσεως των μέσων παροχής έννομης προστασίας υπό το πρίσμα της αρχής της ισοδυναμίας.

48 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης ρύθμιση κράτους μέλους κατά την οποία αγωγή αποζημιώσεως κατά του Δημοσίου που στηρίζεται σε παραβίαση του δικαίου αυτού από εθνικό νόμο, διαπιστωθείσα με απόφαση του Δικαστηρίου εκδοθείσα δυνάμει του άρθρου 226 ΕΚ, είναι δυνατό να ευδοκιμήσει μόνον εφόσον ο ενάγων έχει προηγουμένως εξαντλήσει όλα τα εσωτερικά μέσα παροχής έννομης προστασίας προς αμφισβήτηση του κύρους της βλαπτικής διοικητικής πράξεως που εκδόθηκε σε εφαρμογή του νόμου αυτού, καίτοι τέτοια ρύθμιση δεν τυγχάνει εφαρμογής στις αγωγές αποζημιώσεως κατά του Δημοσίου που στηρίζονται σε παραβίαση του Συντάγματος από τον εν λόγω νόμο, η οποία διαπιστώνεται από το αρμόδιο δικαστήριο.

Επί των δικαστικών εξόδων

49 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

Αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης ρύθμιση κράτους μέλους κατά την οποία αγωγή αποζημιώσεως κατά του Δημοσίου που στηρίζεται σε παραβίαση του δικαίου αυτού από εθνικό νόμο, διαπιστωθείσα με απόφαση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκδοθείσα δυνάμει του άρθρου 226 ΕΚ, είναι δυνατό να ευδοκιμήσει μόνον εφόσον ο ενάγων έχει προηγουμένως εξαντλήσει όλα τα εσωτερικά μέσα παροχής έννομης προστασίας προς αμφισβήτηση του κύρους της βλαπτικής διοικητικής πράξεως που εκδόθηκε σε εφαρμογή του νόμου αυτού, καίτοι τέτοια ρύθμιση δεν τυγχάνει εφαρμογής στις αγωγές αποζημιώσεως κατά

του Δημοσίου που στηρίζονται σε παραβίαση του Συντάγματος από τον εν λόγω νόμο, η οποία διαπιστώνεται από το αρμόδιο δικαστήριο.

(υπογραφές)